MOD — MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER OCH DEMOKRATI · VALPROGRAM 2026

AI för *folket*

Ett program för demokratisk, hållbar och rättvis artificiell intelligens — där makten stannar hos människorna

---

INRIKTNINGSDOKUMENT · AI-POLITISK PLATTFORM · VERSION 2.0

01 · UTGÅNGSPUNKT

AI är inte teknik.
AI är *makt.*

> *Den som äger och styr AI styr allt det AI berör: arbete, information, offentlig service, vård, rättsprocesser, val. Det är inte en teknisk fråga. Det är en fråga om vem som bestämmer.*

Artificiell intelligens är det 21:a århundradets mest omvälvande maktförskjutning. I dag koncentreras den makten till ett fåtal bolag — de flesta amerikanska, några kinesiska — utan demokratisk kontroll, utan insynsskydd och utan ansvar inför de samhällen de påverkar.

Tänk dig att en handfull privata aktörer fick bestämma reglerna för ett nytt globalt elsystem — utan val, utan överklagande, utan insyn. Det är ungefär den situation vi befinner oss i med AI i dag. MoD - Mänskliga rättigheter och Demokrati vägrar acceptera det.

Regeringens AI-strategi från februari 2026 har rätt intention men fel måttstock: den mäter framgång i konkurrenskraft och placering på globala rankinglistor. MoD - Mänskliga rättigheter och Demokrati mäter framgång i om den enskilda människan får mer — mer frihet, mer trygghet, mer makt över sitt eget liv.

Det är skillnaden mellan AI som instrument för tillväxt och AI som instrument för folkstyre.

MoD - Mänskliga rättigheter och Demokrati välkomnar AI — inte som hot utan som möjlighet. Bättre vård, mer tid för familj och meningsfull aktivitet, enklare tillgång till kunskap, starkare direktdemokrati. Men dessa löften infrias bara om AI styrs av folket, inte av marknadslogik allena.

02 · VAD SOM HOTAS

Tre demokratiska *grundvärden* i fara

Yttrandefriheten

AI-system sorterar, rangordnar och döljer information. Den som kontrollerar algoritmerna kontrollerar vad som hörs. Det är censur utan censur — osynlig och svår att bestrida. MoD kräver transparens och rätt att bestrida nedprioriteringar.

Rättssäkerheten

AI används redan för riskbedömningar i vård, rättsväsende och myndighetsutövning. Svarta lådor fattar beslut som ingen kan granska eller överklaga. Varje beslut som drabbar en enskild medborgare måste kunna förstås och överklagas.

Demokratin

AI-genererad desinformation, mikroriktat politiskt material och manipulerade informationsflöden urholkar väljarens förmåga att fatta fria, informerade beslut. Demokrati förutsätter ett gemensamt faktaunderlag — det skyddar vi aktivt.

> ***"Den som låter marknadskrafterna ensam forma AI låter också marknadskrafterna forma demokratin."***

Fem pelare för *demokratisk AI*

MoDs AI-program vilar på fem sammanhängande principer — inte enskilda sakfrågor, utan ett sammanhållet förhållningssätt till vad AI ska vara i ett fritt samhälle.

I

Transparens som grundlag

AI-system som påverkar medborgare ska vara granskningsbara. Deras beslut ska kunna överklagas. Deras träningsdata ska vara spårbar. Ingen myndighet får använda ogenomskinlig AI mot enskild. Transparens är inte ett tekniskt krav — det är en demokratisk rättighet.

II

Produktivitetsvinster tillbaka till folket

När AI höjer produktiviteten ska det komma alla till del — kortare arbetstid, bättre löner, stärkt offentlig service — inte bara aktieägarutdelningar. En rättvis fördelningsmodell för AI-vinster ska regleras i lag.

III

Teknologisk suveränitet inom EU-rätten

Sverige ska inte bli beroende av utländska teknologimonopol för kritisk infrastruktur. Statliga system, vård och skola ska drivas på öppen källkod eller europeisk teknik där möjligt. Persondata om svenska medborgare ska som huvudregel processas inom EU. Undantag kräver riksdagsbeslut.

IV

Medborgarstyrd AI-reglering

Reglering av AI ska inte ske enbart i expertkommittéer och EU-korridorer. Folkliga råd med medborgarrepresentation ska ha formell rätt att granska, föreslå och stoppa AI-tillämpningar i offentlig sektor. Det är folkstyre i praktiken, inte bara i teorin.

V

Ekologisk hållbarhet som hård gräns

AI:s energi- och resursförbrukning är betydande och växande. Sverige ska ställa krav på livscykelredovisning av AI-systemens miljöpåverkan — och prioritera AI-tillämpningar som faktiskt minskar samhällets totala resursanvändning.

Arbetet ska
friköpas, inte utplånas

AI kommer att förändra miljoner arbetsuppgifter. Det behöver inte vara ett hot. Likt när mekaniseringen en gång frigjorde lantarbetare till städer och nya yrken, kan AI frigöra tid till vård, kultur, gemenskap och skapande — men bara om samhället styr processen aktivt och vinsten stannar hos arbetstagarna.

FÖR ARBETSTAGARE

Rätt till omställning på arbetstid

Alla arbetstagare vars arbetsuppgifter väsentligt förändras av AI ska ha lagstadgad rätt till betald omskolning. Arbetsgivaren bär kostnaden, staten stöder via Arbetsförmedlingen.

AI-utdelning i form av kortare arbetstid

Kollektivavtal ska ge arbetstagare rätt att ta del av produktivitetsvinster från AI-automation som förkortad arbetstid. Sex timmars arbetsdag utreds som norm i sektorer med hög AI-penetration.

Anställdas rätt till sitt eget data

Ingen arbetsgivare ska utan aktivt samtycke använda anställdas arbete, kommunikation eller beteendedata för att träna AI-system. Intrång ger rätt till ersättning.

FÖR ARBETSGIVARE

Tydliga spelregler, inte byråkratilabyrinter

Små och medelstora företag ska ha tillgång till ett nationellt AI-regelstöd — ett enda ställe där de kan få klarhet i vad som gäller, utan dyra juridiska konsulter.

AI-kreditgarantier för SMF

Statliga kreditgarantier för investeringar i AI-verktyg hos företag med färre än 50 anställda. Syftet är att utjämna klyftan mellan tech-jättar och vanliga företag.

Gemensamt finansierad kompetensutveckling

En AI-kompetenspool finansierad gemensamt av stat och näringsliv — liknande Yrkeshögskolan — som utbildar snabbt och branschnära utan att det enskilda företaget bär hela kostnaden.

Svensk data tillhör
svenska medborgare

MoD - Mänskliga rättigheter och Demokrati har länge varnat för hur centraliserad kontroll — oavsett om den är statlig eller korporativ — inskränker friheten. AI är det tydligaste uttrycket för denna risk hittills.

Datakontroll inom EU-ramverket

Persondata om svenska medborgare ska som huvudregel lagras och processas på svenska eller europeiska servrar i enlighet med GDPR. Offentliga AI-system ska aldrig ge utländska aktörer utanför EU åtkomst till aggregerade befolkningsdata. Undantag kräver riksdagsbeslut och säkerhetsprövning.

Öppen källkod i offentlig sektor

All AI som används för myndighetsutövning ska bygga på öppen källkod eller upphandlas med fullständig källkodstransparens. Proprietära svarta lådor ska inte ha rätt att påverka enskildas rättigheter eller offentliga resurstilldelningar.

Yttrandefrihet och algoritmisk transparens

Systematisk algoritmisk nedprioritering av lagligt innehåll baserat på politisk, religiös eller ideologisk grund ska vara förbjuden på plattformar som når mer än tio procent av den svenska befolkningen. Drabbade ska ha rätt till insyn, förklaring och prövning. Ett Yttrandefrihetsombud (YO) ges mandat att utreda sådana fall.

> ***"Att låta ett privat techbolag i San Francisco avgöra vad svenska medborgare ser och hör är inte frihet. Det är ett nytt slags kolonialism."***

AI som lösning,
inte ny börda

> *AI:s energiförbrukning är betydande och växer i takt med att modellerna skalas upp. Stora träningskörningar och datacenter kräver avsevärda mängder el och vatten. Det är inte hållbart — och det är inte nödvändigt.*

MoD - Mänskliga rättigheter och Demokrati kräver att AI-satsningar alltid redovisar sin ekologiska kostnad. En offentlig AI som kräver mångdubbelt mer energi men bara ger marginell effektivitetsvinst är inte ett klimatpolitiskt framsteg — det är resursslöseri.

KRAV

Obligatorisk klimatredovisning vid AI-upphandling

Alla offentliga upphandlingar av AI-system ska inkludera fullständig livscykelanalys av energi- och koldioxidpåverkan. Systemet ska ha bättre klimatpåverkan än det det ersätter, annars genomförs inte upphandlingen.

PRIORITERING

AI för planetär styrka

Statliga AI-investeringar ska prioritera tillämpningar som faktiskt minskar samhällets resursbehov: smarta elnät, precisionsjordbruk, optimerad logistik, förebyggande vård, bättre kollektivtrafik. Inte AI för AI:s skull.

Tio konkreta *krav till riksdagen*

MoD - Mänskliga rättigheter och Demokrati driver följande krav i riksdagen, i kommuner och i den offentliga debatten inför valet 2026:

1. Lag om algoritmisk transparens — all AI i myndighetsutövning ska vara granskningsbar och överklagningsbar av den enskilde. Inga svarta lådor i offentlig makt.
2. Dataskyddslag med europeisk förankring — persondata om svenska medborgare lagras och processas inom EU. Undantag kräver riksdagsbeslut och säkerhetsprövning.
3. AI-ombudsmannen med oberoende mandat — inte underordnad regeringen utan riksdagen. Granskar, utreder och kan initiera lagföring.
4. Lagstadgad rätt till betald AI-omställning för alla arbetstagare vars roll väsentligt förändras av automatisering.
5. Skydd för anställdas immateriella rättigheter — inget yrkesutövande ska utan samtycke tjäna som träningsdata för AI-system.
6. Öppen källkod som huvudregel vid all upphandling av AI för offentlig myndighetsutövning. Undantag ska motiveras.
7. Medborgarråd för AI — folkvalda råd med formell granskningsrätt av AI-tillämpningar i offentlig sektor.
8. Klimatkrav i AI-upphandling — obligatorisk livscykelanalys. Systemet ska ha bättre klimatpåverkan än det det ersätter.
9. AI-kreditgarantier för SMF — små och medelstora företag ska kunna konkurrera med tech-jättar.
10. Yttrandefrihetsombudsmannen ges mandat att granska algoritmisk censur på plattformar som når mer än tio procent av den svenska befolkningen.

AI ska tjäna folket.
Inte äga det.
